

Спеціалізованій вченій раді Д 58.082.03
Західноукраїнського національного університету
Міністерства освіти і науки України

ВІДГУК

офіційного опонента

Фоміної Олени Володимирівни

доктора економічних наук, професора,
завідувача кафедри обліку і оподаткування Державного торговельно-
економічного університету
на дисертаційну роботу

Шевчука Олега Антоновича

на тему: «Цифровізація обліку і контролю електронних трансакцій:
фінансовий, управлінський та безпековий рівні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими темами, програмами, планами. Становлення цифрової економіки є фундаментальним підґрунтям для оптимізації соціально-економічних процесів. Цифровізація в економіці й суспільстві є результатом використання інноваційних технологій обробки економічної інформації. Оскільки більшість економічної інформації генерується бухгалтерським обліком, особливої уваги у науковій та прикладній сфері потребують обліково-контрольні положення у контексті функціонування підприємств у цифровій економіці.

До сучасних інформаційних технологій, які докорінно змінюють економічну компоненту суспільних процесів, належить блокчейн. Серед значних перспективних можливостей технологій блокчейн є розподілене структурування даних про грошово-фінансові операції. Практичним втіленням блокчейн-кодування економічної інформації є розвиток новітніх платіжних засобів та віртуальних активів. Такі облікові об'єкти складно піддаються ідентифікації та визнанню у нормативно-правовому полі та інституційному середовищі вітчизняного бізнесу. Недосконале грошово-фінансове позиціонування та ускладнене управління такими активами ускладнює їх

офіційне використання вітчизняними суб'єктами господарювання. Віртуальні та криптографічні валюти стають інструментом тіньової економіки та об'єктом кіберзлочинів. Тому облікові дослідження щодо використання таких активів у реалізації електронних трансакцій потребують доповнення безпековими розвідками у цій сфері. Інтегроване позиціонування електронних трансакцій в обліковому, контрольному та безпековому напрямку наукових досліджень та прикладних розробок формує синергетичне інформаційне поле цифровізації фінансово-господарських процесів у вітчизняному бізнесі, що визначає актуальність теми дисертаційної роботи Шевчука Олега Антоновича.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до напрямів і планів науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету в межах держбюджетних досліджень за темами: «Концепція розвитку управлінського обліку в транснаціональних корпораціях» (номер державної реєстрації 0117U000411), «Модернізація бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для забезпечення кібербезпеки підприємств» (номер державної реєстрації 0120U102054), а також науково-дослідних робіт: «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0117U000147); «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (державний реєстраційний номер 0122U000927). В межах виконання зазначених науково-дослідних робіт автором особисто розроблено пропозиції з удосконалення теоретичних і прикладних положень щодо обліку і контролю електронних трансакцій у фінансовому, управлінському та безпековому аспектах.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Ознайомлення з дисертаційною роботою свідчить про значний рівень наукової обґрунтованості теоретичних, методологічних, методичних, організаційних положень і викладених практичних рекомендацій. Оцінюючи викладений у

дисертації матеріал, слід зазначити його логічну структурну побудову, що дозволила здобувачу здійснити комплексне дослідження питань, пов'язаних з удосконаленням обліку і контролю електронних трансакцій з використанням варіативних електронних платіжних засобів та криптографічних активів.

Зокрема, у першому розділі дисертації розкрито інституційні передумови становлення цифрової економіки в Україні та визначено роль бухгалтерського обліку і контролю в контексті використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, провідне місце серед яких посідають технологія блокчейн та криптовалюти. Другий розділ присвячений дослідженню теоретичних положень обліку і контролю електронних трансакцій у контексті історичних етапів розвитку електронних платіжних інструментів та фундаментальних облікових і контрольних принципів. У третьому розділі уточнено методологію обліку і контролю електронних трансакцій з урахуванням перспектив цифровізації документування, інвентаризації, оцінки, калькулювання, відображення на рахунках обліку та в інтегрованій звітності операцій з використанням електронних платіжних засобів та активів. Четвертий розділ орієнтований на вдосконалення методики обліку і контролю електронних трансакцій за допомогою варіативних електронних, цифрових та криптографічних валют. У п'ятому розділі уточнено облікову політику підприємства та інші регламенти безпековими положеннями, а також розроблено організаційні форми та формати обліку і контролю електронних трансакцій із визначенням функціональних повноважень персоналу щодо кіберзахисту підприємств.

Достовірність і обґрунтованість представлених у дисертаційній роботі пропозицій ґрунтується на використанні широкого кола інформаційних джерел: монографій, наукових статей вітчизняних і зарубіжних вчених із проблем формування інтегрованої звітності, матеріалів конференцій, нормативно-правових документів, даних фінансової звітності підприємств, статистичних даних та інших. Використання автором джерел інформації є

необхідним для підтвердження достовірності сформульованих у роботі наукових гіпотез та вирішених прикладних завдань дослідження.

Достовірність проведеного дослідження зумовлена використанням загальнофілософських та загальнонаукових методів пізнання явищ і процесів. Наукові результати обґрунтовані здобувачем на належному теоретико-методологічному рівні. Це підтверджується аналізом і узагальненням наукових підходів у історичній ретроспективі, обґрунтуванням методичних і практичних рекомендацій щодо цифровізації обліку і контролю електронних трансакцій у фінансовому, управлінському та безпековому аспектах.

Мета і зміст дисертації відповідають її темі. Положення наукової новизни дисертаційного дослідження відповідають сформульованій меті та поставленим завданням, пов'язаним із визначеними об'єктом і предметом, знайшли відображення у розділах, наведені у висновках.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації та висвітлені в публікаціях, мають достатній рівень обґрунтування, ґрунтуються на результатах авторських досліджень, що належно апробовані. Наукові праці відображають особистий внесок автора у вирішення теоретичних та методичних проблем цифровізації обробки облікової інформації про використання цифрових та криптографічних валют в розрахункових, фінансових та інвестиційних операціях.

Отже, зміст та структура роботи повністю узгоджуються з її назвою, метою та завданнями дослідження. Наукові положення викладені послідовно й логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах авторських досліджень, що належно апробовані та базуються на різноманітних інформаційних джерелах.

3. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації, їх загальнонаціональне значення.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в

розвитку теорії, методології, методики, організації та практики обліку і контролю електронних трансакцій з урахуванням актуальних соціально-економічних умов функціонування вітчизняних підприємств.

Найбільш суттєві положення наукової новизни:

- розробка методики обліку та контролю електронних трансакцій із використанням криптовалют, що сприяє формуванню унікального інформаційного середовища ділових комунікацій, у якому здійснюються багаторівневі інтеграційні процеси, зокрема: створення інтегрованої системи електронних комунікацій із блокчейн-структуруванням облікових даних; запровадження системи інформаційної синхронізації банківського та обліково-контрольного програмного забезпечення; формування бізнес-комунікаційної платформи, яка об'єднує всіх учасників фінансових розрахунків; розвиток інтегрованої системи обліку та контролю;

- формування інструктивних вказівок щодо достовірного визначення вартості NFT (невзаємозамінних токенів) на основі різних підходів до оцінки: первісною вартістю через ідентифікацію минулих собівартісних складових, справедливою вартістю за методом INET, ринковою вартістю з урахуванням перспективного балансу попиту та пропозиції, а також проведення незалежного контролю для гарантування безпечного виконання електронних трансакцій, підтвердження достовірності облікової інформації та забезпечення ділової активності учасників договірних відносин у метавсесвітах;

- формування концепції сучасного організаційного формату, що передбачає кластерну модель поєднання дистанційного виконання штатним персоналом функцій обліку, контролю та управління електронними трансакціями з їхнім аутсорсингом у вертикальному (за видами обліку, контролю, управління) та горизонтальному (за видами фінансово-господарських процесів чи облікових об'єктів) вимірі, що дозволяє делегувати обліково-управлінські функції зовнішнім фахівцям та максимально відповідати сучасному рівню розвитку цифрових активів у глобальній економіці;

- дослідження методичних основ застосування технології блокчейн як

ключової складової системи обліку і контролю електронних трансакцій, що, на відміну від традиційних моделей обліку, забезпечує автоматизацію облікових і контрольних процесів, мінімізує ризик помилок, сприяє запобіганню кіберзагрозам і шахрайству, скорочує витрати підприємств та час на виконання обліково-контрольних процедур, підвищує відкритість і прозорість фінансової інформації;

- удосконалення порядку обліку і контролю електронних розрахунків шляхом впровадження системи електронних договорів і рейтингування контрагентів за рівнем надійності, що сприятиме автоматизації обліково-контрольних процедур, формуванню резервів сумнівних боргів і взаємному заліку дебіторської та кредиторської заборгованості через смарт-контракти;

- уточнення методики електронного документування та документообігу в системі обліку і контролю електронних трансакцій, що включає оптимізацію позиціонування первинних документів (платіжних інструкцій, рахунків, квитанцій тощо) через рекомбінацію даних із систем електронних трансакцій у традиційні регламентовані форми; розширення використання електронного підпису для ідентифікації відповідальних осіб та стейкхолдерів; інтеграцію спеціального програмного модуля для синхронізації інформаційних потоків між сервісами електронних трансакцій та автоматизованими системами обліку й управління фінансовими операціями; впровадження блокчейн-технологій для автоматичної ідентифікації, накопичення та розподілу облікової інформації, що сприятиме мінімізації інформаційних бар'єрів, зниженню ризиків і підвищенню фінансової безпеки підприємств;

- розширення існуючих підходів до облікової оцінки електронних грошей і криптоактивів шляхом застосування методу INET, який враховує особливості електронних трансакцій та дозволяє визначати справедливую вартість нових облікових об'єктів у разі їхньої відсутності на активному ринку, а також використання інвентаризаційних інструментів для автоматичного моніторингу та перевірки криптовалютних активів через інформаційну синхронізацію криптобірж із профільним програмним забезпеченням.

- оптимізація організаційної структури обліково-контрольних підрозділів підприємства для посилення кібербезпеки електронних трансакцій шляхом створення безпекових команд або окремих підрозділів, залучення зовнішніх фахівців на постійній або періодичній основі, що дозволить інтегрувати внутрішній і зовнішній контроль у кластерну систему управління електронними трансакціями та ефективно балансувати між кіберризиками й витратами на забезпечення інформаційної безпеки.

4. Практичне значення одержаних результатів дисертаційної роботи

Практичне значення отриманих результатів полягає в авторських розробках щодо: визнання, ідентифікації, інвентаризації та оцінки електронних грошей та криптовалют (Міністерство фінансів України); відображення економічної інформації про варіативні електронні трансакції в електронних звітних документах (Рада підприємців при Кабінеті Міністрів України); інформаційної підтримки управління економічними та безпековими процесами у функціонуванні адміністративно-територіальних утворень (Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради); уточнення порядку обліку і контролю електронних грошових розрахунків з метою захисту інтересів та прав споживачів товарів і послуг (Головне управління Держпродспоживслужби в Тернопільській області); трансформації методології обліку електронних трансакцій під впливом використання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій (Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України); обліку, контролю та управління електронними розрахунками з контрагентами (ТОВ «СЕ Борднетце–Україна»); удосконалення обліку та інвентаризації електронних платіжних засобів (ТОВ «СТІЛМЕТ ТЕР»); перегляду структури Звіту про рух грошових коштів, на основі якого сформовано інтегровані звіти (ТОВ «Добробуд»); організації блоково-ланцюгового структурування первинних даних з одночасною передачею документів зацікавленим працівникам чи зовнішнім стейкхолдерам (ТОВ «Тернопільбуд»); документування, оцінки та відображення на рахунках

бухгалтерського обліку грошових операцій з використанням варіативних платіжних одиниць (ТОВ «Престижбуд Тернопіль»); надання дистанційних інформаційних послуг у сфері обліку й аудиту електронних трансакцій з використанням інноваційних технологій (ТОВ «Аудиторська фірма «Галичина-аудитсервіс»).

5. Повнота викладення основних наукових і практичних результатів дисертації в опублікованих працях. Ознайомлення зі змістом дисертації підтверджує повноту викладення авторських результатів та розробок у публікаціях. За темою дисертації опубліковано 61 наукову працю, у тому числі 22 наукові публікації, які відображають основні наукові результати, в тому числі 6 статей у наукових періодичних виданнях, які індексуються у базі даних Web of Science, 16 статей у наукових фахових виданнях України; 39 наукових публікацій, що додатково відображають наукові результати дисертації (з них: 6 – матеріалів конференції у виданнях, що індексуються у базі даних Scopus).

6. Ступінь використання матеріалів і висновків кандидатської дисертації. Результати досліджень, за якими Шевчук О.А. у 2012 році захистив кандидатську дисертацію на тему «Облік і аудит витрат на збут продукції в підприємствах цукрової промисловості», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності), в його докторській дисертації не використовувалися.

7. Відсутність (наявність) академічного плагіату, компіляцій, фабрикацій та фальсифікацій. Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації та наукових працях, у яких висвітлені основні результати дисертаційного дослідження Шевчука Олега Антоновича, не виявлено. Використані наукові

тексти, ідеї, напрацювання, результати й матеріали інших авторів супроводжуються наявністю відповідних посилань.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту й оформлення дисертації. Разом з важливими науковими здобутками, позитивною оцінкою змісту і оформленням дисертаційної роботи слід відмітити окремі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Досліджуючи роль бухгалтерського обліку і контролю в цифровій економіці під впливом використання інноваційних комп'ютерно-комунікаційних технологій (с. 76-95), автором визначена практична реалізація технології блокчейн мережі. Виокремлено її функціональні переваги, ідентифіковано основні напрямки трансформації обліку і контролю електронних трансакцій та обґрунтовано результати її практичної імплементації. Проте, стверджуючи, що технологія блокчейн стає новою інформаційною філософією реструктуризації традиційної системи обліку і контролю на підприємстві (с.97), доцільно було б окреслити основні напрямки такого розвитку.

2. У тексті дисертації автором детальну увагу приділено дослідженню еволюції етапів розвитку електронної комерції в Україні з визначенням рівнів цифровізації та теоретичних трансформацій в обліку і контролю електронних трансакцій (с. 118-137). Це дозволило виокремити взаємозв'язок між загальними, загальнонауковими та предметними принципами обліку, що став важливим елементом сучасного підходу до управління електронними трансакціями. Разом з тим, в роботі приділена незначна увага щодо того, яким же чином зміняться інструменти (технологія обробки, збереження, передачі та накопичення інформації), за допомогою яких реалізуватиметься система організації бухгалтерського обліку і контролю під впливом широкого розповсюдження новітніх технологій (електронних трансакцій).

3. Для підвищення надійності й ефективності електронного документообігу на підприємствах автором запропоновано застосовувати технології блокчейн. Визначено варіант оптимізації програмного забезпечення для управління електронним документообігом через створення окремого

програмного модуля електронного документообігу в електронних транзакціях (с. 166-174). Проте, дана пропозиція мала б більш вагоме прикладне значення, якщо б автор розглянув взаємозв'язок бізнес-процесів компаній, структури електронного документообігу в електронних транзакціях та криптографічних алгоритмів для забезпечення інтеграції даних.

4. Досить актуальною є пропозиція автора щодо удосконалення обліку та інвентаризації електронних платіжних засобів у частині їх надходження, визначення актуальної вартості, накопичення, використання для інвестицій, передачі іншим контрагентам, переоцінки та списання (с. 176-185). Разом з тим, активне використання електронних та криптографічних грошових засобів пов'язане зі значними організаційними труднощами економічної інтерпретації електронних грошових транзакцій в бухгалтерському обліку, що потребує більш детального обґрунтування.

5. З метою удосконалення організації обліку і контролю електронних транзакцій автором запропоновано перелік елементів облікової політики, які стосуються електронних транзакцій. Визначено методи обліку електронних грошових засобів та криптоб'єктів, які вказуються в обліковій політиці підприємства і найбільш повно відповідають принципам функціонування системи електронних транзакцій (с. 262-277). Проте, враховуючи різноманітність криптовалют потребує обґрунтування, яким чином мають бути враховані всі особливості та характеристики електронних і криптографічних грошових засобів в обліковій політиці для того, щоб створити якісне інформаційне, інструктивне та нормативно-правове поле в системі ефективного управління електронними транзакціями.

Разом з тим, наведені вище зауваження та дискусійні положення в цілому не знижують наукової та практичної цінності результатів дисертаційної роботи О. А. Шевчука.

9. Загальний висновок про дисертаційну роботу. Дисертаційна робота Шевчука Олега Антоновича на тему: «Цифровізація обліку і контролю електронних транзакцій: фінансовий, управлінський та безпековий рівні» є завершеним самостійним дослідженням, що містить нові науково обґрунтовані

теоретико-прикладні результати в сфері цифровізації обліку і контролю електронних розрахунків з використанням різних видів цифрових та криптографічних валют. Робота стилістично та змістово оформлена відповідно до чинних вимог. Опубліковані наукові праці достатньо повно відображають результати, отримані автором дисертаційної роботи, а їхній статус відповідає вимогам апробації дисертаційної роботи.

Отже, дисертаційна робота Шевчука Олега Антоновича на тему: «Цифровізація обліку і контролю електронних трансакцій: фінансовий, управлінський та безпековий рівні» за актуальністю, змістом, обсягом досліджень, науковою новизною та практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її автор – Шевчук Олег Антонович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Опонент – завідувач кафедри обліку та оподаткування,
Державного торговельно-економічного університету,
доктор економічних наук, професор

Олена Фоміна

Підпис Олени Фоміної засвідчую
Начальник відділу кадрів
Н. Шевченко